

Psychologie als verplicht schoolvak

Herman de Regt & Hans Dooremalen

Mensen zijn apen en hebben dus apenbreinen. Onze breinen zijn bijzonder geschikt om problemen op te lossen die onze voorouders in hun natuurlijke omgeving tegenkwamen. Zo kunnen we moeiteloos noten kraken, maar bijten we ons stuk op kansrekening, omdat ons brein daar nooit op geselecteerd is. Gelukkig redt ons brein ons snel en vaak uit hachelijke situaties, niet door na te denken, maar bijvoorbeeld door ons simpelweg te laten voelen dat we goed zitten als we iets snappen.

Dit gevoel dat we iets snappen, het snapgevoel, speelt ons echter soms ook parten. We hebben dan een sterk snapgevoel bij een opvatting over de wereld, terwijl die onjuist is. Als we handelen op grond van zo'n onterecht snapgevoel, lopen we het risico dat we onszelf of anderen schade berokkenen.

Zoals de Schotse denker David Hume feitelijk al bepleitte, moeten we dus, zodra het kan, van dit snapgevoel en andere psychologische mechanismes die ons soms misleiden, op de hoogte zijn: minder denkfouten betekent immers betere beslissingen en betere beslissingen betekenen een betere samenleving. De psychologie heeft veel van onze denkfouten ontdekt en zou daarom een verplicht vak op de middelbare school moeten zijn.

Evolutie en onze zucht naar een goed gevoel

Aristoteles zei dat alle mensen van nature naar kennis streven. Hij had het bijna goed. Het is beter om te zeggen dat alle mensen van nature naar een snapgevoel streven. En dat doen we omdat dat prettig voelt. Zoals we aan seks doen, niet om kinderen te krijgen, maar omdat het lekker voelt en zoals we vet en suiker eten, niet om energie op te nemen, maar omdat het lekker is, zo willen we ook verklaringen hebben, niet omdat die overlevingswaarde hebben, maar omdat ze gewoon lekker voelen.

Bases

Het snapgevoel is daarmee een *bias*. Biases zijn neigingen om op een snelle, maar niet weldoordachte manier tot conclusies te komen over de wereld. In veel gevallen leveren biases correcte conclusies op, maar in veel gevallen ook niet. De Engelse filosoof Francis Bacon wees er al op dat we geneigd zijn om denkfouten te maken, maar dat we er ook achter kunnen komen welke fouten dat zijn, zodat we de foute conclusies kunnen voorkomen. In het geval van het snapgevoel moeten we weten wanneer dit gevoel terecht is en wanneer onterecht.

Het snapgevoel als handig hulpmiddel

Snapgevoelens kunnen alleen terecht zijn, als we ze hebben bij verklaringen in termen van duwen, trekken en botsen. Als we met een steen heel hard op een noot slaan die op een andere steen ligt, dan hebben we terecht het gevoel dat we begrijpen waarom de noot opengaat.

Dat alleen verklaringen in termen van botsingen ons een terecht snapgevoel kunnen opleveren, heeft te maken met ons evolutionaire verleden. Onze geschiedenis is primair een Darwiniaans overlevingsproces

geweest in een wereld waar dingen met elkaar botsen. Het juist en snel in kaart brengen van die botsingen, en daarmee het anticiperen op gebeurtenissen, bracht onze voorouders een enorm evolutionair voordeel. Daarom zit ons brein zo in elkaar dat we alleen verklaringen in termen van botsingen kunnen begrijpen en willen.

Het snapgevoel als nadelige bias

Alleen waar we een snapgevoel hebben bij verklaringen van verschijnselen die daadwerkelijk botsen, is dat snapgevoel terecht. Elders misleiden snapgevoelens ons. Als we een 'verklaring' hebben die in termen van botsingen gesteld is, maar waar die betrekking heeft op een verschijnsel dat helemaal niet in die termen te verklaren is, levert dat vaak toch een snapgevoel op: zo zit ons brein nu eenmaal in elkaar. Hierdoor accepteren we ten onrechte de pseudoverklaring: we houden onware overtuigingen voor ware overtuigingen.

Een van de oorzaken van een onterecht snapgevoel zit in onze neiging om metaforisch te denken, wat versterkt wordt door onze taal. Taal levert het brein de mogelijkheid snapgevoelens te creëren daar waar zulke gevoelens feitelijk onterecht zijn. Als we iets niet begrijpen, dan grijpt ons brein van nature naar botsingmetaforen, zoals in het geval van elektrische stroom waarin elektronen voorgesteld worden als een stroom botsende knikkertjes; of als we iets snel willen begrijpen zoals in het geval van op te vangen vluchtelingen en overtuigingen als 'Nederland is vol'. Onze snapgevoelens zijn in die gevallen onterecht.

Psychologie als verplicht schoolvak op de middelbare school

Het snapgevoel kan dus onterecht zijn en onware overtuigingen opleveren. We handelen op basis van onze overtuigingen en in veel domeinen willen we niet dat die handelingen op onware overtuigingen gebaseerd zijn, omdat ze dan allerlei ellende opleveren, zoals in de politiek, medische wereld en de rechtspraak. Maar ook in het dagelijks leven is het meestal wenselijk dat we onze handelingen baseren op ware overtuigingen.

Het is vreemd dat jonge mensen niet op onze biases worden gewezen tijdens hun educatie. We investeren in de opleiding van onze jeugd, onder andere om de samenleving beter te laten worden. *Psychologie moet daarom een verplicht vak worden op de middelbare school.* Biases zoals het snapgevoel kunnen dan onder de aandacht worden gebracht. Een gewaarschuwd mens telt immers voor twee.

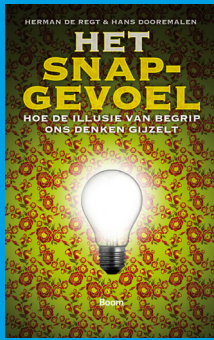
© 2016 Herman de Regt & Hans Dooremalen

© 2016 Boom uitgevers Amsterdam. Dit whitepaper is vrij te gebruiken voor niet-commerciële doeleinden.

Voor commercieel gebruik dient u contact op te nemen met Boom uitgevers Amsterdam:

info@boompsychologie.nl of 020-524 45 14.

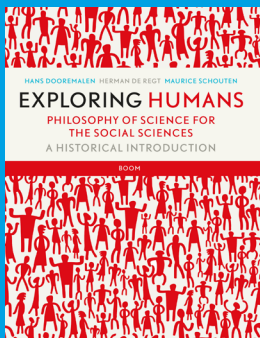
Literatuur

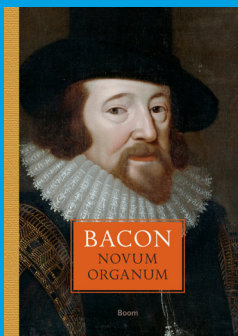
Het snapgevoel illustreert aan de hand van terechte en onterechte snapgevoelens, hoe psychologie een verplicht schoolvak moet worden op de middelbare school. Volwassenen overwinnen zelden de weerstand om een prettig, maar onterecht snapgevoel in te ruilen voor echte kennis over de wereld. Laten we volgende generaties daarom scholen op dit vlak!

Vaak wordt gezegd dat wetenschap ook maar een mening is en dat meningen die tegen de wetenschap ingaan, door te verwijzen naar het bovennatuurlijke, daarom net zoveel bestaansrecht hebben. *Wat een onzin!* legt aan de hand van spraakmakende voorbeelden van lariekoek uit wat wetenschap is en waarom het zo'n vooraanstaande plaats in onze samenleving inneemt en moet innemen. Een eerste aanzet wordt gedaan om te verklaren waarom zoveel (ook slimme) mensen zoveel onzin geloven.

In dit Engelstalig handboek wetenschapsfilosofie, *Exploring Humans*, vindt de lezer onder andere informatie en uitleg over David Humes filosofie en hoe Humes empirisme gezien kan worden als een verdediging van de psychologie als kenleer (hoofdstukken 3 & 4). Ook het belang van Darwins evolutietheorie voor het nadenken over kennisverwerving en wetenschap wordt benadrukt in deel III (hoofdstukken 11, 12 & 13).

In het nawoord van deze Nederlandse vertaling van Bacons hoofdwerk, *Novum Organum*, zetten we uiteen hoe Bacon niet alleen de wetenschappelijke methode beschrijft (observatie, inductie, experiment, en toetsing) en illustreert, maar feitelijk al vroeg een lans breekt voor psychologie als verplichte inleiding tot verdere kennisverwerving.

In het hoofdstuk over Kennisleer geven we een voor middelbare scholieren (VWO en HAVO) begrijpelijke inleiding, waarin het belang van wetenschap en van een kritische houding worden verdedigd. Ook verwijzen we naar gevaarlijke denkinstincten, zonder daarbij te verzanden in een relativisme. Het materiaal nodigt uit tot samenwerking tussen docenten uit verschillende secties, die willen nadenken over de introductie van psychologie als verplicht schoolvak.

**Meer uitgaven over filosofie vindt u op
www.boomfilosofie.nl**